

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

De rustdag een heerlijk geschenk voor de nieuwtestamentische gemeente

Hoe verhoudt zich onze wekelijkse rustdag tot het vierde van de Tien Gebo-den? Die vraag kwam aan de orde op de Generale Synode van Leusden 1999 in de vorm van een bezwaarschrift tegen een passage in een preek. Die kwam erop neer dat deze verhouding niet rechtstreeks was. De synode verklaarde dat tot een geoorloofde opvatting binnen de Gereformeerde Kerken. Daartegen kwamen tal van revisieverzoeken op de synode van Zuidhorn (2002). Maar deze bevestigde in hoofdlijnen de uitspraak van haar voorgangerster.

J.P. de Vries ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - J.P. de Vries	
De rustdag een heerlijk geschenk voor de nieuwtestamentische gemeente	277
<i>Meditatief</i> - R.R. Roth	
Persoonlijk geloof	281
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten	
Onze valkuilen	283
<i>Achtergronden</i> - P.W. van Kampen	
Kerk, wereld en armen (II)	285
<i>Achtergronden</i> - P.W. van de Kamp	
Rustdag in een niet-theocratische samenleving (3)	288
<i>Evangelisatie en zending</i> - A.S. van der Lugt	
Deepak Chopra en de liefde	290
<i>Meegelezen</i>	
Jeugd legt zich nergens op vast	294
<i>Persberichten</i>	296

Studiedeputaatschap

Voor sommigen is dat mede reden geweest om te constateren dat onze kerk onschriftuurlijke leer tolereren en dat zij daarom die kerken moesten verlaten.

Maar als dat zo zou zijn, dan valt ook Calvijs visie op de zondag onder dat oordeel. De Heidelbergse Catechismus belijdt omtrent het vierde gebod in deze geest, met de nadruk op de eredienst en het rusten van onze boze werken op alle dagen, al is dan in de Nederlandse versie het woord 'sabbat' ingevoegd. De een eeuw latere Westminster Catechismus legt het verband tussen rusten en het vierde gebod veel directer. Via de puriteinen heeft deze opvatting ook in ons land veld gewonnen. Maar daarmee is ze nog niet verklaard tot de enig schriftuurlijke.

Toch werd op de synode van Zuidhorn dat spreken over twee lijnen die beide legitiem zijn, niet bevredigend gevonden. Zou het niet mogelijk zijn door een nieuwe bezinning dit

verschil te overwinnen? Daarom werd graag het voorstel van een particuliere synode overgenomen om hiervoor een studiedeputaatschap in te stellen. Wie de samenstelling van dit deputaatschap legt naast het openbare debat tijdens de synode, kan zien dat dit studiedeputaatschap pluriform was samengesteld. Nu ligt het rapport van deze deputaten op tafel. Het is een inhoudrijk boek geworden. En het is een unaniem rapport. Dat betekent: Wanneer de a.s. generale synode de conclusies overneemt, is er inderdaad iets van een gemeenschappelijke visie gegroeid, die recht doet aan wat van verschillende kanten over dit onderwerp uit de Schrift is opgediept.

de wekelijkse rustdag op de eerste dag van de week is voor de kerk van het Nieuwe Testament een heerlijk geschenk

Om de kern in eigen woorden samen te vatten: De wekelijkse rustdag op de eerste dag van de week is voor de kerk van het Nieuwe Testament een heerlijk geschenk. De wekelijkse rustdag op de eerste dag van de week is voor de kerk van het Nieuwe Testament een heerlijk geschenk, en dat verplicht misschien nog wel meer dan een gebod, al laat het tegelijk binnen dat kader ook meer verantwoordelijkheid voor de invulling. In die verantwoordelijkheid heeft de Nieuwtestamentische kerk al heel vroeg de wekelijkse erediensten verplaatst naar de eerste dag van de week, terwijl het gebod sprak van de zevende dag.

Zevende dag uniek

Een element in het rapport dat me opviel, was de opmerking aan het begin van hoofdstuk 3, dat de sabbat een unieke instelling in Israël is en dat een soortgelijke zevende dag als rustdag bij geen van de volken bekend was. In Egypte was Gods volk gewend aan een ritme van tien dagen.

Dat deed de vraag rijzen: hoe zat dat in de wereld waarin na Pinksteren het evangelie werd verkondigd? Een blik in de Winkler Prins Encyclopedie leert het volgende: „Een indeling van de tijd in korte perioden, onafhankelijk van de omloop van zon en maan, komt bij vele volken voor: bij de Romeinen 8 dagen, bij de oude Grieken 10 dagen. De week van zeven dagen ... werd door Constantijn de Grote in 321 voor het Romeinse Rijk voorgeschreven.”

Hiermee komt overeen dat het Grieks en het Latijn geen eigen woord voor een zevendaagse week hebben. Waar in het Nieuwe Testament het woord ‘week’ voorkomt, staat in het Grieks *sabbaton*, dat onmiskenbaar van Hebreeuwse afkomst is en buiten joodse en christelijke teksten niet voorkomt.

Dat maakt het extra pikant, dat we al heel snel na de stichting van gemeenten in Griekse steden lezen over ‘de eerste dag van de week’: in Korinte (I Kor. 16:2) en in Troas (Hand. 20:7). Dat duidt erop dat de jonge christelijke gemeenten al meteen, op aandrang van de apostel, de joodse weekindeling hebben overgenomen, met de dag van Christus’ opstanding als dag voor de eredienst. Of dat ook belangrijk was!

Over een gebod tot rusten lezen we in het Nieuwe Testament niet, noch op de eerste noch op de laatste dag van de week. Wel lezen we in Hand. 15 over een vergadering in Jeruzalem met als onderwerp welke lasten aan de heidenchristenen behoorden te worden opgelegd. Dat beraad mondt uit in een brief waarin staat dat het „de Heilige Geest en ons heeft goed gedacht u verder geen last op te leggen dan dit noodzakelijke” en dan volgen vier punten, maar daaronder is de onderhouding van de rustdag niet. Als het vierde gebod, dat buiten de joodse wereld onbekend was, onverkort zou gelden in de nieuwe bedeling, zouden we dat hier toch verwacht hebben. Het is jammer dat het rapport, dat heel veel Schriftgegevens bespreekt, hieraan voorbijgaat. Weliswaar heeft een argument op basis van niet-noemen beperkte bewijskracht, maar de woorden „geen last dan dit noodzakelijke” mogen ons toch wel iets zeggen.

Feestweken

Op één onderdeel achten we het betoog in het rapport aanvechtbaar: het beroep op de joodse feestweken. „Het lijkt erop dat elke feestweek na de sabbat begon en na een volle week op de volgende sabbat werd afgesloten”, lezen we in hoofdstuk 4.3. En één van de conclusies luidt: „Al in het Oude Verbond krijgt de eerste dag van de week ... accent, zovaak er een feest begint.” Hier wordt verondersteld dat de joodse feesten, die inderdaad zeven dagen duurden, altijd op de eerste dag van de week begonnen. Maar dat kan niet kloppen met het gegeven dat Pesach begon op de veertiende van de eerste maand (Lev. 23:6), het Wekenfeest precies zeven weken later, en het Loofhuttenfeest op de vijftiende van de zevende maand. De joodse maanden volgden de stand van de maan, ze liepen van de ene nieuwe maan tot de volgende en telden dus 29 à 30 dagen. De vijftiende van de maand kan dus nooit elk jaar op dezelfde dag van de week vallen.

Wel moest de eerste (en de laatste) dag van het feest de sabbatsrust in acht worden genomen. Dat waren dus extra sabbatten, die soms samenvielen met de wekelijkse sabbat op de laatste dag. Zo betoogt Van Bruggen in *Christus op aarde*, dat Jezus werd gekruisigd op de eerste dag van het Pesachfeest. Dat feest begon toen dus op vrijdag. Ook het Wekenfeest, vijftig dagen na Pesach, begon niet altijd op de eerste dag van de week, maar op dezelfde weekdag als Pesach, zeven weken later. Dit zou wel eens

kunnen betekenen dat de uitstorting van de Heilige Geest niet op de eerste dag van de week heeft plaatsgevonden. Wij zijn gewend Pinksteren tien dagen na Hemelvaartsdag te vieren, maar die termijn staat niet in Handelingen 1 en 2. De hemelvaart van onze Heiland vond inderdaad veertig dagen na zijn opstanding plaats (Hand. 1:3), maar de uitstorting van de Heilige Geest vond plaats op de vijftigste dag na Pesach (Hand. 2:1, vgl. Lev. 23:16). Als Pesach, zoals Van Bruggen stelt, dat jaar op vrijdag begon, dan geldt dat ook voor Pinksteren. Voor een accent op de eerste dag van de week kan geen beroep worden gedaan op de joodse feesten. (Dit is overigens geen pleidooi om de datum van onze nieuwtestamentisch Pinksterfeest te veranderen!)

Ethiek van de zondag

Het rapport bevat achtereenvolgens een bijbels-theologisch gedeelte, een ethisch gedeelte, een kerkhistorisch gedeelte en een hoofdstuk over de wetgeving in Nederland. Het ethische gedeelte mondt uit in vier conclusies:

„1. Het past bij a. het evangelie van het koninkrijk en b. het motief van de rust, dat er een dag is waarop onderwijs en aansporing ruimte krijgen. Zoals er in het verbond van Sinaï een sabbat, gewijd aan de HERE en de mens ten goede, was. Een dag bovendien, waarop alle oog op Christus gericht wordt.

2. Bij de belofte van ‘een sabbatsrust voor het volk van God’ past een geloofsantwoord van de christelijke kerk naar de stijl van Gods ophouden met werken na de week van de schepping. Het neerleggen van eigen werk past bij het rusten in Gods werk.

3. Het Nieuwe verbond stelt Christus’ gemeente in de vrijheid tot een leven naar zijn bedoeling. Als we bedenken dat vrijen en slaven in de Heer geroepen zijn en in één gemeente samenkomen, wordt de gemeente uitgedaagd die vrijheid en dienstbaarheid creatief vorm te geven met het oog op de samenkomsten.

4. In de vreemdelingschap is de hele gemeente op zoek naar vormen en tijden om de Here te dienen en als gemeenschap samen te komen. De mens mag, ook in Christus, daarin opnieuw beeld van God zijn dat wij onze rust in God - in de Here Jezus onder Vader - vinden.

De gemeente aanvaardt de zondag, in de geschiedenis aan haar gegeven, om in Hem te rusten en in haar samenkomsten te genieten.” Daarbij past dat je het dagelijkse werk omwille van het levensonderhoud zo veel mogelijk laat rusten. Maar absoluut kan deze rust niet zijn. Vanouds hebben ook de voorstanders van strenge zondagsrust een uitzondering gemaakt voor werken van noodzakelijkheid en barmhartigheid. Daarbij werd dan gedacht aan taken als politie en verpleging. De vraag moet onder ogen worden gezien, of deze oude omschrijvingen onveranderd toepasbaar zijn in de 21e eeuw.

We aanvaarden allemaal het gebruik van water en licht en van de telefoon gedurende alle dagen van de week. We maken zo min mogelijk gebruik van het openbaar vervoer, maar zou het verantwoord zijn deze voorziening een dag per week geheel stil te leggen?

Op de synode van Zuidhorn kwam via een appèlschrift de situatie aan de orde van een gemeentelid van wie verwacht werd dat hij op maandagmorgen vers brood levert. Daarvoor moet dus op zondagavond het werk beginnen. Behoort dat tot de noodzakelijkheid? Ook heeft menigeen behoefte aan een verse krant op maandagmorgen. Mag een gereformeerde dagbladuitgeverij daarvoor op zondagavond werken? Het nieuws staat in elk geval op zondag niet stil, zoals we op 26 december jl. nog hebben ervaren. Het merkwaardige is dat, wanneer we de joodse sabbat zouden volgen op het punt van de dagindeling - van zonsondergang tot zonsondergang -, hier geen probleem zou zijn.

de vraag moet onder ogen worden gezien, of deze oude omschrijvingen onveranderd toepasbaar zijn in de 21e eeuw

Bij noodzakelijk denken we vaak aan de technische noodzakelijkheid. Ds. Francke heeft wel eens het voorbeeld gegeven van de hoogovens, waarvan het op gang brengen een dag kost. Die vuren moeten continu in stand gehouden worden, ook al zou je ze op de rustdag niet gebruiken. Anders verlies je ook nog een werkdag. Als het gaat om de economische noodzakelijkheid, de rentabiliteit die wordt verhoogd door zeven dagen draaien, zijn we terecht al kritischer en zuiniger op de rustdag. Maar als het niet zozeer gaat om meer winst, maar om het kunnen bestaan van een bedrijf, zoals een bakkerij? Mogen we alle werk waaraan zondagsarbeid te pas komt, aan ongelovigen overlaten? En wat doen we als een werkloos gemeentelid alleen werk kan krijgen waarvoor hij ook geregeld op zondag moet werken, terwijl dat werk niet onder onze definitie van noodzakelijkheid valt? Gaat dan de roeping om je gezin te onderhouden voor of het gebod van de rustdag? En als we voor het laatste kiezen, aanvaarden we dan ook de consequenties? Als de uitkeringsinstantie vaststelt dat het aangeboden werk geschikte arbeid is, en dus bij weigering de uitkering intrekt, neemt de kerk dan het inkomen van dat gezin voor haar rekening?

Terecht stellen de auteurs van het rapport in hoofdstuk 19: „Het vreemdelingschap van de kerk betekent: buiten de theocratie van Israël kunnen sommige aspecten van de bedoeling van de wet niet tot uitdrukking komen (zoals het sabbatsjaar). Het is mogelijk dat de economische realiteit van het land ons in de verdruk-

king brengt. En wel zo dat het niet goed mogelijk is te rusten naar Gods bedoeling vanwege beroep en werktijd" (boekuitgave blz. 160). We stemmen in met het pleidooi voor verdediging van de wekelijkse rustdag op zondag. Die is een groot geschenk, waarvan we de waarde pas echt beseffen als we het kwijt zijn. Het biedt in de eerste plaats de mogelijkheid om als (vrijwel) hele gemeente samen te komen in twee erediensten. Daarnaast biedt het gezamenlijk vrij van werken zijn, allerlei mogelijk-

voor Gods kinderen betekent de wekelijkse rustdag meer

heden voor sociale activiteiten, in gezinsverband, als familie of tussen gemeenteleden. Wie zou dat willen ruilen voor een situatie waarin weliswaar iedereen twee vrije dagen per week heeft, maar steeds op wisselende dagen, zodat de economie ononderbroken kan doordraaien? Dit geschenk is niet alleen heilzaam voor de christelijke gemeente, maar ook voor heel de samenleving, zelfs als daarin groepen voorkomen die hun wekelijkse gebedsdiensten op zaterdag of vrijdag houden. Daarom moet het ook langs politieke lijnen verdedigd worden. Dat hoeft niet op wettische manier, door alles te willen stilleggen. Als het economisch proces van arbeid om het brood zoveel mogelijk stil ligt, is al veel bereikt en gaat daarvan ook een getuigenis uit, dat er meer in het leven is dan geld verdienen.

De vrije zondag als maatschappelijk gegeven is onder Gods voorzienigheid in Europa tot ons gekomen en mogen we met dank aan God aanvaarden. En we blijven daarvoor opkomen, ook als de wetgever meer ruimte gaat bieden om op die dag te werken.

Voor Gods kinderen betekent de wekelijkse rustdag meer. Het is de dag van onze Heer (vandaar de titel van het rapport *Zondag HEERlijke dag*). Hij heeft de oudtestamentische rustdag vervuld en nodigt vermoeide en belaste mensen uit tot Hem te komen en rust te vinden voor hun zielen. De rustdag is bedoeld om de mens rust te doen vinden in de Schepper en om de verlossing van zonde en slavernij te vieren. En waar kun je dat beter doen dan in de samenkomst van de gemeente op de eerste dag van de week, de dag van de opstanding? Daarin komt de liefde tot God en de liefde tot de naaste tot uitdrukking. Laten we daarom die samenkomsten niet verzuimen, maar elkaar aanvuren in het licht van de dag van Christus' terugkomst.

Wat zou het mooi zijn, als het onderling dispuut over de verhouding tussen het vierde gebod en ons rusten op de eerste dag van de week zou kunnen worden omgezet in een krachtig getuigenis naar buiten over de rust die bij Christus te vinden is en waarvan we elke zondag al een voorproef mogen ontvangen.

J.P. de Vries is voormalig hoofdredacteur van het *Nederlands Dagblad*

KERNREDACTIE:

Drs. G.J. van Middelkoop,
Prof. Dr B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, Drs A.L. Th. de Bruijne,
Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel,
Drs. B. Luiten, Drs K. de Vries, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs E. Brink, J.M. de Jong,
Drs. A.S. van der Lugt, Dr J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT::

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3653552

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.

Uitgever: Print Media.bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv. Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 109,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,20 (incl. Porto).

De Reformatie is op cassette ver-
krijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES:

Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Persoonlijk geloof

Goede voornemens voor de kerkdienst, deel 3

En daar aangekomen, riepen zij de gemeente bijeen en gaven verslag van al wat God met hen gedaan had, en dat Hij ook voor de heidenen een deur des geloofs had geopend. (Hand.14,27)

Want ik verlang u te zien om u enige geestelijke gave mede te delen tot uw versterking, dat is te zeggen: onder u mede bemoedigd te worden door elkaars geloof, van u zowel als van mij. (Rom.1,11 en 12)

'...samen met alle heiligen...'. (Ef.3,18)

R.R. Roth ■

Is er in de kerkdiensten (vriendendiensten) ook plaats voor persoonlijk geloof?

De vraag is vreemd.

Niemand in de kerk komt verder dan zijn persoonlijk geloof.

Dat wordt aangesproken, dat wordt uitgezongen.

Dat groeit of brokkelt af, daarmee belijden wij ons geloof.

Wat ik - in mijn beperkte blikveld - zie, is dat we meer en meer leren spreken vanuit dat persoonlijke geloof.

Toch is de schroom niet weg.

Spreken over je persoonlijke geloofsleven is omgeven door vragen.

Gaat het niet teveel over mijzelf?

Gaat het niet te weinig over God?

Terechte vragen, maar moeilijke vragen.

Alleen al vanwege woorden als 'teveel' en 'te weinig'.

Wie bepaalt dat 'te'?

De vraag is meer: mag ik wel over mijzelf spreken als het gaat over geloven?

Moet het wel over mij gaan?

Kan Paulus iets verder helpen?

Toen hij in Antiochie kwam na een lange reis riep hij de gemeente bijeen.

En hij deed verslag van 'al wat God met hen gedaan had'.

Mooie formulering: hij vertelt over dat wat God met hen gedaan had.

Persoonlijke geloofservaringen die spreken over Gods werk in Paulus.

Dat is een mooi accent, wanneer je vertelt over jouw ervaringen in geloof.

Hoe weet Paulus dan dat datgene wat hij meemaakt van God komt?

Wat zou u zeggen, wanneer u bijvoorbeeld het evangelie van Jezus brengt en mensen komen tot bekering (vs.21)?

Wat een geweldig werk doet God dan met je!

Ik merk hetzelfde, wanneer ik aan mensen die wel of niet geloven het evangelie van Jezus uitleg.

Niet iedereen komt tot bekering, helaas, maar soms zie je het wel gebeuren.

Dat mensen bevrijd worden van hun 'loden last', huilen omdat ze gevonden zijn en blij zijn.

Wat doet God dan een grote werken door ons mensen!

De blijdschap en verwondering, de ontroering en groei in geloof die dat mijzelf oplevert, daar kan ik wel over meepraten.

Gaat het dan over mij?

Ja natuurlijk.

Maar veel meer nog over datgene wat God met mij doet.

Wat doet God met u?

Wat doet God met jou?

Wat doet God met mij?

En getuigen we daar ook van?

Paulus laat me zien hoe hij er mee omgaat, ten opzichte van de gelovigen van Rome bijvoorbeeld. Hij heeft ze nog nooit gezien (1,10), maar toch wil hij met ze delen. Wat hij gekregen heeft van God, dat wil hij aan hen geven. Maar hij wil ook van hen ontvangen. Paulus wil dat ze elkaar bemoedigen door elkaars geloof. Dan gaat het niet over 'het geloof' als onderwerp. Het gaat over hun persoonlijke geloof. En dan gaat het niet over hun eigen gevoelens en ervaringen alleen. Maar het gaat over hun leven als bekeerde mensen. Ze zijn immers uit de heidenen geroepen tot gehoorzaamheid aan Jezus Christus (1,5 en 6). Het gaat dan over een leven van verandering, van duisternis naar licht. Het gaat dan over een leven van aanvechting, van twijfel en weer winnen aan zekerheid. Het gaat dan over een leven waarin Christus zich heeft bekend gemaakt, en een veranderingsproces in gang heeft gezet, waar de vrucht van de liefde is gaan groeien, midden in jouw tuin vol onkruid dat er ook nog is, maar terrein verliest. Paulus verlangt er naar om elkaar te bemoedigen met elkaars geloof.

Ik geloof dat we elkaar veel onthouden, als we niet spreken over ons persoonlijk geloof, elkaar veel van God onthouden. Paulus bidt in zijn brief aan de Efeziërs of de Vader zijn Geest geeft aan de gemeente daar, om Christus in onze harten woning te laten maken. Christus in ons en wij in Hem, wat een geweldig wonder is dat toch. Zo verweven te zijn met Jezus Christus! Maar ik heb Hem niet voor mijzelf alleen, de Vader wil de gemeente ermee dienen. Om samen met alle heiligen vol verbazing te wandelen in de kathedraal van Gods liefde, zichtbaar in Jezus. Ik heb uw geloof nodig, is mijn conclusie dan. En u het mijne, om Hem samen te kennen.

Ik denk weer aan de kerkdiensten, de vriendendiensten op zondag. Zou het niet mooi zijn om op zondag van elkaars geloof te horen? Om erdoor bemoedigd te worden? Dat is, door Christus bemoedigd te worden, omdat we Hem zichtbaar maken in ons leven. En getuigen van wat we van Hem ontvangen hebben. Juist in de ontmoeting van God met zijn gemeente zou dat zo goed kunnen.

Here Jezus,
Leer ons te spreken over ons geloof in u.
Help ons te zien dat het dan niet alleen om onszelf gaat, maar over u in ons en wij in u.
Maak ons getuigen van uw grote daden in ons, om er elkaar mee te bemoedigen.
Amen

Mijn derde goede voornemen is dit: om te stimuleren dat we als gelovigen spreken over ons persoonlijk geloof, zo mogelijk ook in de vriendendiensten op zondag.

Ds. R.R. Roth is predikant van de Gereformeerde Kerk te Breda

Onze valkuilen

wandelen met God

**Dankbaar zien wij Jezus staande blijven, waar Adam viel.
Hij is de enige mens, die in heel zijn leven niet gezondigd heeft.
Maar wat waren zijn beproevingen herkenbaar!
Het waren onze valkuilen, stuk voor stuk.**

B. Luiten ■

Zelf bepalen wat goed en slecht is

Zo zou het volkomen te begrijpen zijn geweest, als Hij na veertig dagen zonder iets te eten wat brood voor Zichzelf geregeld had. Waarom ook niet? Hij had het in zijn vingers, heel de schepping moest Hem dienen. Waarom dan niet even wat stenen veranderen in iets eetbaars? Het punt evenwel was, dat Hij was gekomen met een taak, van God ontvangen en vrijwillig aanvaard. Een taak om Zich aan te houden. Hij zou er zijn voor mensen in hun verlorenheid, om hen te redden. Voor hen zou Hij alles over hebben, met liefde. Hij zou woorden spreken en wonderen doen.

Maar het behoorde niet tot zijn opdracht om voor Zichzelf wonderen te doen. Hij zou ook niet Zichzelf kunnen bewaren voor Gods oordeel.

Daarom wijst Hij die mogelijkheid van de hand. Hij kan wel broden scheppen, maar het valt buiten zijn bevoegdheid als dienaar. Maar niemand zou het Hem toch kwalijk nemen?! Iedereen zou het toch kunnen begrijpen, als Hij het wél deed?!

Kijk, daar heb je precies onze valkuil.

Het werd de hoogste tijd dat er ooit eens iemand echt naar God ging luisteren. Zonder altijd en eeuwig begrip te vragen voor een uitzondering. Want zo gaat dat voortdurend bij ons. Het zit in de lucht, het eindeloze begrip voor alles dat net even anders gaat dan Gods bedoeling is. In de maatschappij geven we elkaar daarvoor de vrijheid, dat kan moeilijk anders. Maar ook in de kerk moet je heel voorzichtig zijn om iemand te herinneren aan enige grenzen, die God gesteld heeft. Er is altijd wel een reden om begrip te tonen. En vooral: wat hebben we veel begrip voor onszelf. We luisteren wel naar God, heel vaak, maar niet altijd. Het komt wel eens anders beter uit, en dan vertrouwen we erop dat Hij dat wel begrijpt. We begrijpen het zelf in ieder geval wel.

Enzovoorts.

En dan is daar ineens Jezus, met een geweldig

duidelijke houding. Zie de mens. Hij leeft door God en zijn Woord. Allerlei zogenaamd begrip laat Hij daar niet tussen komen. Zie jezelf. Leer dat het zo de bedoeling is.

In het Paradijs wilden we onze eigen god zijn. We wilden meer zijn dan we waren, om zelf onze grenzen te bepalen. Vandaar deze specifieke valkuil, die we zo vaak tegenkomen. Zelfbeschikking, in plaats van gehoorzaamheid. Terwijl het echte leven, en de ontplooiing daarvan begint met luisteren.

Jezelf belangrijker vinden dan God

Dan naar het tempeldak. Jezus kan Zich gerust laten vallen, als God echt van Hem houdt. En wat zou dat een geweldige erkenning zijn, een demonstratie van 'Deze is mijn Zoon, mijn geliefde'.

Maar herken vooral je eigen valkuil.

Hoe gemakkelijk is het niet, om je door God te laten opvangen? We kunnen daar ook zomaar een gewoonte van maken. Het is soms griezelig om te zien hoe mensen op het randje lopen, hoe weinig er dan voor nodig is om in een zonde te vallen. Maar vallen is niet zo erg, als er een God is die je altijd vergeeft en opvangt. Toch?

We strijden tegen de zonde, maar niet altijd. Er zijn ook verlangens die veel te prettig zijn. Daar geven we graag wat aan toe, en eigenlijk meer dan goed voor ons is. Zo worden er heel wat randjes uitgetoet. Roekeloos? Welnee, God vangt toch wel op.

Je kunt hier van alles bij bedenken. Het is in onze tijd niet erg populair om aan zelfbeheersing te doen. Uitglijders worden meer gewoonte dan uitzondering. Te veel op, te ver gegaan, te hoog gespeeld.

En dan is daar ineens Jezus, die bij de rand vandaan blijft. *Zie de mens.* Hij is geschapen om zijn eigen verantwoordelijkheid waar te maken, om zelf te kiezen voor een leven met God. *Zie jezelf.* Leer dat het zo de bedoeling is. In de E&R bundel staat een lied, dat graag gezongen wordt:

Mijn Vader, dank U wel, dat U steeds bij mij bent, dat U al mijn gedachten en verlangens kent, dat U zo stil en rustig en begrijpend bent, mijn Vader dank U wel' (lied 157).

Dat kun je al zingend wel goed bedoelen. Maar het kan ook een geweldige miskleun zijn in een leven dat van de ene rand naar de andere gaat, zonder al te veel innerlijke remmingen. Dan is God heus niet zo begrijpend, en ook niet rustig en stil.

Een levensgevaarlijke randsituatie ontstaat ook, wanneer je je bijbel niet leest. Door het Woord schiep God de hemel en de aarde, evenzo door te spreken schept Hij je nieuwe leven. Maar het lijkt erop, dat er steeds minder tijd en aandacht is om Gods spreken te horen, te lezen en te overdenken. Dan maar wat minder geloof? Vangt Hij je toch wel op?

Eigenlijk heb je dan in je leven de rollen omgedraaid: jij gaat je eigen gang, je laat je aansturen door wat je wel en niet prettig vindt, terwijl je verwacht dat God je overal volgt om je op te vangen. Ben je dan belangrijker dan God? Wie volgt nu eigenlijk wie? En waar is je eigen verantwoordelijkheid?

Op je knieën voor het geld

Het wordt enigszins pijnlijk, het herkennen van onze eigen valkuilen.

Jezus wordt verleid door al de heerlijkheid en de rijkdommen van de aarde. Eén keer buigen voor de satan, en alles is voor Hem. En Hij zou het ook werkelijk gekregen hebben van de overste van de aarde, zonder enige pijn, alleen zonder u en mij. Van verlossing zou dan geen sprake kunnen zijn.

Gelukkig, Jezus knielde niet.

En dat was ook heel erg nodig. Want wat kan een mens knievallen maken! Soms met één knie, soms met beide tegelijk. Voor een beetje geld wringt hij zich in allerlei bochten. Voor geld kun je alles krijgen, zelfs lichamen zijn te koop. Geld is macht. Je krijgt er je zin mee.

Geld dat stom is, maakt recht wat krom is.

Zo is dat in de wereld. En wij geheel anders?

Een beetje welvaart is toch wel heel belangrijk.

Menigeen heeft altijd te weinig voor het niveau waarop hij genieten wil. Consumptieve kredieten rijzen de pan uit. Soms zijn alleen de hoogste leningen goed genoeg om deel te nemen aan een gelukkig leven. Dat is niet alleen knielen, maar ook nog eens je hoofd in een strop steken.

Wat een valkuil.

De wereld zou van ons zijn, dachten we in het Paradijs. Even een verkeerde knieval, dat was het wel waard. Met als gevolg dat we allemaal de aarde zullen verlaten. Maar nog steeds zit dat in ons hart: die verkeerde knieval. Je rijkdom niet in God zoeken, maar in het materiële. *Kijk en herken.* En besef hoe je van de ondergang wordt gered.

Want bovendien: de wereld is bezig voorbij te gaan. Niets waarin je jezelf zo klem gemanoeuvreerd hebt, zal enig houvast bieden. Let op de tekenen van de tijd, en versta de boodschap.

Het is volbracht

Toen Jezus uitriep: 'het is volbracht', bedoelde Hij niet alleen zijn bitter lijden, zijn intense betaling voor onze zonden. Hij bedoelde ook zijn gehoorzaamheid aan God, zijn trouw aan de woorden van God, ondanks alle verzoeken, strikvragen, onbegrip, ondankbaarheid, eenzaamheid en pijn. *Gehoorzaamheid en trouw, om die met ons te delen wanneer we één worden met Hem.*

Om geweldig dankbaar voor te zijn.

Maar dat niet alleen.

Ook om nu zelf 'nee' te zeggen, in dergelijke situaties van verleiding. Om te luisteren naar God, om grenzen te respecteren, niet op gevaarlijke randjes te lopen, en aan zelfbeheersing te doen.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Kerk, wereld en armen (2)

In september 2004 is een nieuw handboek over diaconaat verschenen: *Barmhartigheid en gerechtigheid. Handboek diaconiewetenschap* (Hub Crijns e.a., red.), (Kok) Kampen 2004. Daarin staat een korte bijdrage van mijn hand over *Kerk, wereld en armen* (blz. 305-312). In twee artikelen publiceer ik een eerdere, uitgebreide versie van die bijdrage. In het eerste artikel gaf ik (1) een korte beschrijving van de armoede als wereldprobleem, gevolgd door (2) enkele notities over armoede/armen in bijbeltheologisch perspectief. Daarna (3) maakte ik enkele samenvattende opmerkingen over de diaconale kerk. In dit tweede artikel sluit ik af (4) met de beschrijving van het spanningsveld waarin de kerk terechtkomt door de confrontatie met de armen in de wereld.

P.W. van de Kamp ■

4. Kerk en armoede in de wereld

Wat betekent beschikbaarheid voor de naaste, als die naaste arm is? Wat betekent gezonden-zijn in de wereld, als die wereld structureel verdeeld is in het rijke noordelijk halfrond en het arme zuidelijk halfrond? Kortom: hoe is de relatie tussen God, de kerk en de armen?

In verband met de diaconale roeping van de kerk in de (wereld-)samenleving is het zinvol om onderscheid te maken tussen enerzijds bezinning op die roeping en bewustwording van de complexe problemen die daarbij aan de orde zijn en anderzijds concrete activiteiten die gericht zijn op armoedebestrijding en hulpverlening.

Eén enkele kerkelijke gemeente kan niet de verantwoordelijkheid voor de hulpverlening aan de armen en maatschappelijk zwakken in deze wereld op haar schouders nemen. Dat hoeft zij niet. Het zou ook onbegonnen werk zijn. Het is voor een kerkelijke gemeente wel belangrijk om mee te doen aan een project of een actie in het kader van armoedebestrijding. Dat kan via landelijke, diaconale bureaus en diverse christelijke hulpverleningsorganisaties (vgl. Van Well 1999, 92-97).

Maar een kerkelijke gemeente moet zich wel verantwoordelijk weten voor die bezinning op haar diaconale roeping en voor dat probleembewustzijn. Diakenen hebben daarin een stimulerende taak. Het is voor een diaconale kerk noodzakelijk om steeds weer te beseffen dat we in een gedeelde wereld leven

en dat de bijbel ons oproept 'om armoede te bestrijden en de armen terzijde te staan in hun strijd voor een beter bestaan.' (Noordegraaf 1987, 6).

Ik concentreer me op de bezinning en bewustwording inzake de armoedeproblematiek en ik doe dat via twee stappen: (1) Ik bespreek de vraag of er van een 'voorkeursoptie voor de armen' gesproken kan worden. (2) Ik probeer te beschrijven wat er nodig is voor een diaconale houding ten opzichte van armoede en armen.

(1) Voorkeursoptie voor de armen?

Door verschillende factoren had de confrontatie van de kerk met armoede en armen in de tweede helft van de twintigste eeuw een nogal heftig karakter. Eén van die factoren was dat de verschillen tussen de arme en de rijke landen alleen maar groter werden (ondanks de vele projecten in het kader van ontwikkelingssamenwerking). Ook werd het probleem van de armoede door de enorme verbetering van de communicatie (televisie) veel nadrukkelijker dan voorheen in de rijke landen aan de orde gesteld. Tegelijkertijd voltrok zich een 'emancipatie' van de Derde-Wereld-landen waardoor veel verzet ontstond tegen de zogenaamde 'neo-kolonialistische' politiek van de rijke landen. De arme landen wilden niet langer betuteld worden. Ze wilden zelf beslissen wat nodig is, hun eigen doelstellingen kiezen en niet afhankelijk blijven van buitenlandse hulp en medewerking. In de internationale relaties tus-

sen kerken werden deze zaken ook aan de orde gesteld. Grote bekendheid kreeg de oproep tot een 'moratorium', die uitging van de 3e Algemene vergadering van de *All African Conference of Churches* (AACCC), gehouden te Lusaka in 1974. Voor Latijns-Amerika moet in dit verband worden gewezen op de grote invloed van de 2e en 3e conferentie (CELAM) van de rooms-katholieke bisschoppen, gehouden te Medellin (1968) en Puebla (1979). Door deze ontwikkelingen kreeg het vraagstuk van de armoede steeds meer nadruk in de oecumenische discussies.

Maar de belangrijkste factor was dat, mede door de invloed van de bevrijdingstheologie, de visie op armoede fundamenteel veranderde. Deze verandering is waarschijnlijk het meest effectief als volgt duidelijk te maken: het was in christelijke kringen niet gangbaar om het woord 'armoede' een plek te geven in een opsomming van christelijke of bijbelse kernwoorden (als 'zonde, geloof, genade, vrede'). In de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw gebeurde dat echter wel en werd 'armoede' zelfs een cruciaal begrip. Met andere woorden: armoede was niet langer alleen een sociaal-economische categorie, maar vooral ook een theologische categorie. De houding van de kerk tegenover armoede werd een 'test-case'. De kerk moest zich positief over armoede uitlaten, want God staat aan de kant van de armen. Daarom biedt de weg van de armoede perspectief voor de kerk. Zoals de kerk van de Reformatie haar overtuiging vastlegde in de drieslag 'sola fide, sola gratia, sola scriptura', zo moest de kerk in de tweede helft van de twintigste eeuw als overtuiging uitdragen: 'sola paupertate' (door armoede alleen). Deze visie werd uitgedrukt in stellingen als 'Gods voorkeursoptie van de armen' en 'kerk van de armen' (zie bijv. Santa Ana 1983) en 'evangelie voor de armen' (vgl. Van de Kamp 2003, 145-147, 148-150). In het laatste decennium van de vorige eeuw is het concept 'kerk van de armen' wat meer op de achtergrond geraakt. Toch blijft het de aandacht waard omdat de relatie tussen God, de kerk en de armen duidelijk werd verwoord: God staat aan de kant van de armen en voor die (arme) kant moet de kerk kiezen.

Wat mij betreft zijn stellingen als 'Gods voorkeursoptie voor de armen' en 'kerk van de armen' een eenzijdige en te exclusieve verwoording van het door God gegeven en gegarandeerde recht van arme mensen op bescherming en hulp.

Zonder af te doen aan de kern van waarheid in zo'n eenzijdige en exclusieve verwoording kunnen er wel kritische kanttekeningen gemaakt worden. Als concreet voorbeeld van Gods voorkeursoptie voor de armen wordt vaak verwezen naar het optreden van Jezus. Toch identificeerde Jezus zich niet exclusief met een bepaalde maatschappelijk groep mensen (dat Hij zich in Matteüs 25:32-46 identificeert met zijn 'minste broeders' wil niet zeggen dat Hij

zich niet identificeert met andere groepen). Hij kwam om de wil van zijn Vader te doen.

Daarom is Hij mens geworden en heeft Hij de armoede op zich genomen (2 Korintiërs 8:9; vgl. Hebreëen 2:17). Hij kwam om zondaars te roepen (Lucas 5:32) en dat zijn niet alleen de armen en de maatschappelijk misdeelden. 'Er is een fundamentele verbondenheid binnen de mensheid, waar niemand buiten staat. Dat is de verbondenheid in schuld voor God. Daar waar de gevolgen van die schuld ook zichtbaar worden in armoede en onderdrukking kan ook geen christen afzijdig blijven. Maar echte diaconale verbondenheid met de nood van de mensheid krijgt juist daarom alleen blijvende gestalte vanuit geloofsverbondenheid met Christus.' (De Ruijter 1992, 149).

In het licht van de diaconale roeping van de kerk vind ik het thema 'liefde jegens allen' theologisch gezien evenwichtiger dan het concept 'kerk van de armen'. Het gaat bij deze woorden ('liefde jegens allen') om een m.i. staande uitdrukking in het onderwijs van de apostelen (vgl. Galaten 6:10; 1 Tessalonicenzen 3:12, 5:15; 2 Petrus 1:7). In 2 Petrus 1:7 is de liefde jegens allen de laatste van een opsomming van acht kwaliteiten die horen bij een herkenbaar christelijk leven. Die opsomming begint met geloof en eindigt met liefde. 'Liefde (agapè), het sluitstuk van de keten, overschrijdt de grenzen van de christelijke broederschap. Liefde kent toch geen beperkingen? Uiteindelijk moeten christenen doen wat goed is voor allen (...). Met een houding van respect voor iedereen, moeten christenen het goede blijven doen (1 Petrus.2,17; 4,19). Sociale bewogenheid kenmerkt hun liefde voor de naaste. Zo is de naastenliefde het hoogtepunt in de opsomming: zij overtreft alle andere christelijke kwaliteiten (1 Kor. 13, 13).' (Van Houwelingen 1993, 37-38)

Als de kerk de liefde jegens allen in praktijk brengt, dan kan het nodig zijn prioriteiten te stellen en voorrang te geven aan de nood van de armen. Anders gezegd: binnen het overkoepelende thema 'liefde jegens allen' kan de kerk in een concrete situatie de noodzaak ervaren om aan de kant van de armen te gaan staan. Maar daarmee krijgt de relatie tussen God, de kerk en de armen een andere invulling dan in het concept 'kerk van de armen': God geeft de kerk de taak om liefde jegens allen te laten zien en die liefde geldt zeker de armen.

(2) Diaconale houding

Wat is ervoor nodig om armoede te bestrijden en naast de armen te gaan staan?

- *Toelaten.* Je moet allereerst de armoede toelaten in je eigen leven. Je moet de armoede onder ogen durven zien. Dat geldt helemaal als je zelf nooit armoede hebt geleden. In onze wereld is het meestal zo dat mensen die in overvloed leven en mensen die in armoede leven, niet op dezelfde plek wonen. Toch moeten de 'overvloedigen' de 'armoedigen'

helpen. Maar hoe zal dat ooit gebeuren als ze de armen niet eens zien? Wie overvloed heeft, weet niet wat armoede betekent en welke kwelling armoede veroorzaakt. Wie overvloed heeft, wil vaak niets weten van armoede. Je wilt het niet zien. Daarom heb je open ogen nodig. Om de armoede te zien en toe te laten in je leven.

- *Achterlaten.* Je hebt ook nodig dat je je eigen vertrouwde plek achterlaat en te voorschijn komt. Arme mensen ontmoet je alleen wanneer je ze opzoekt waar ze zijn. Armoede heeft altijd te maken met de plek in de maatschappij waar mensen zijn beland. Armoede bestrijden betekent dat je iets moet weten van armoede en van het huis waar de armoede woont. Je moet dichterbij de armoede durven komen, want afstand houden geeft vervreemding. Bovendien heeft de arme niet alleen maar geld of andere hulp nodig, maar ook de nabijheid van degene die naar haar/hem omziet. Want armoede maakt mensen eenzaam. Daarom moet je je eigen vertrouwde plek achterlaten.
- *Loslaten.* Verder heb je nodig dat je afstand kunt doen van wat je hebt en ook zelf zou kunnen gebruiken. Je moet los kunnen laten wat je bezit. Want het is dan toch maar zo dat je morgen tekort kunt komen wat je vandaag weggeeft. Toch gaat het erom dat de zorgen voor morgen ons niet verhinderen om vandaag barmhartigheid te laten zien. Wij hebben dat gelovige vertrouwen nodig dat de zorgen van morgen in de handen van onze hemelse Vader legt (Matteüs 6:25-34).

Nuchterheid

Ik heb gewezen op het perspectief van Gods nieuwe wereld waar geen armoede meer zal zijn. Zolang die nieuwe wereld er nog niet is, 'zullen armen nooit in het land ontbreken' (Deuteronomium 15:11; vgl. Matteüs 26:11). Die nuchtere constatering laat zien dat de kerk alert moet blijven op haar (diaconale) taak in de wereldsamenleving. Want zolang er armen zijn, blijft die taak bestaan.

Dr. P.W. van de Kamp is universitair docent Praktische Theologie aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Literatuur:

-P.H.R.van Houwelingen, *2 Petrus en Judas. Testament in tweevoud* (CNT3), Kampen 1993

-P.W.van de Kamp, *Hart voor de stad. Een praktischtheologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving*, Kampen 2003

-H.Noordegraaf, *Armen zullen nooit in het land ontbreken. Aansporingen tot verzet tegen armoede*, 's-Gravenhage 1987

-C.J.de Ruijter, *De horizon van het heil. Theorie en praxis bij Johann Baptist Metz en Clodovis Boff, mede in verband met de verkondiging en het diaconaat van de kerk*, Kampen 1992

-Julio de Santa Ana, *Naar een kerk van de armen*, Kampen 1983

-Herman van Well, *Diaken in de praktijk*, Kampen 1999

PERSBERICHT

Kerkdienst vanuit de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt te Nunspeet via Radio 747 AM op D.V. zondag 23 januari 2005, 17.02 uur

Op D.V. 23 januari wordt via de radio een kerkdienst uitgezonden van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt in Nunspeet. Voorzanger ds. H.D. Bondt preekt dan over het thema: 'Mijn huis is nog altijd een ruïne!'. De samenzang in de dienst wordt begeleid door organiste W. van den Eijkel. Na afloop van de uitzending is er gelegenheid om met leden van de gemeente in Nunspeet na te praten via 035-6727373. Op hetzelfde nummer is de tekst van de preek verkrijgbaar, of bij Stichting Zendtijd voor Kerken, Postbus 94, 1200 AB Hilversum. Op dit adres zijn ook geluidscassettes en CD's te bestellen. Voor meer info over Zendtijd voor Kerken zie www.zvk.nl.

Rustdag in een niet-theocratische samenleving (III)

In eerdere artikelen kwam de vraag aan de orde of wij in zo'n bijzondere tijd leven dat de Bijbelwoorden, die immers van vroeger komen, niet meer relevant zouden zijn. Gelovigen in de tijd van de Middeleeuwen en de Reformatie konden zich zonder meer identificeren met gelovigen in bijbelse tijden. Wij vinden dat soms moeilijk. Maar daarmee overschatten we onszelf en vergeten we dat de Schrift door de Geest gegeven is voor alle tijden.

J.A. Boersma ■

De tien geboden zijn de grondwet voor Israël en via Israël voor heel de wereld. Dat is ook de stelling van de zevende-dags-adventisten. We stemmen met hen in dat de kerk de rustdag moet vieren op grond van Gods gebod. Als de Here God tijd beschikbaar stelt waarop wij Hem kunnen ontmoeten, wie zijn wij dan om daar onzorgvuldig mee om te gaan?

Maar het is biblicisme als de rustdag tot de zevende dag wordt beperkt en overgang tot de zondag niet geoorloofd zou zijn.

De tien geboden als grondwet voor altijd: zo wordt het ook geleerd door hen die de theocratie verdedigen. Maar zij vergeten dat de geschiedenis van het heil voortgang heeft gekend en dat de kerk niet meer leeft in een positie van afzondering, zoals vroeger Israël. Sterker nog, moet afgewezen worden de theonomie van iemand als Rushdoony, die van terugkeer naar de mozaïsche wetgeving, incl. de toen geldende straffen, het heil voor de samenleving verwacht.

Schriftgebruik en zondagsviering vroeger

In de oude kerk was het niet problematisch om te erkennen dat heel de Schrift kracht van wet voor ons heeft, maar dat dit nog niet betekent dat je elke paragraaf van het O.T. nu zonder meer op vandaag kunt overbrengen. G.D.J. Schotel wijst erop dat je bij de kerkvaders tal van argumenten vindt om de zondag belangrijker te vinden dan de sabbat. In die tijd werden beide dagen soms nog naast elkaar gevierd. Maar de overgang is in de eerste eeuwen al ingezet, voordat keizer Constantijn in de vierde eeuw van de zondag een verplichte rustdag maakte. Dat was het trouwens aanvankelijk alleen voor de handelslieden. Akkerbouwers mochten doorwerken¹. De zondag was voor de christenen in de eerste eeuwen een dag van blijdschap. Vasten was op die dag niet toegestaan. In Nederland hebben de eerste kerkelijke vergaderingen geen afspraken over de zondag gemaakt, aldus Schotel. Engeland was strenger, en sommigen in Nederland begeerden ook de strenge puriteinse zienswijze. De compromisuitspraak van Dordrecht 1618/19 ligt echter

helemaal in de lijn van de kerkvaders, van de eerste hervormers en van de catechismus.

Gomarus wees mensen als Teellinck en Voetius er op dat de zondag door een vrije keuze van mensen is ingesteld en dat de viering met wijsheid moet geschieden.

Hoe uiteenlopend het vierde gebod werd uitgelegd kan blijken uit de bloemlezing van catechismusverklaringen uit die tijd, uiteengezet door A.Th.van Deursen in: Rust niet voordat gy ze van buiten kunt².

Luther

In deze paragraaf concentreren we ons op Luther, vanwege zijn opvatting over de zondag in combinatie met zijn Schriftgebruik. Zijn kijk op de zondag wordt door Schotel als zeer liberaal getypeerd, want Luther verbood lichte arbeid en ontspanning niet, maar keerde zich alleen tegen zware arbeid en lichtzinnig vermaak. Toch blijkt dat Luther aan de blijvende geldigheid van Gods wet echt wel vasthoudt, sterker nog, hij ziet deze als een explicitering van de natuurwet die God aan de schepping heeft meegegeven.

De lutherse dogmaticus R. Seeberg³ wijst de rationele natuurwet als de grond van Luthers visie aan. De sabbat geldt niet meer maar de mens heeft wel rust nodig en een dag om voor de eredienst bijeen te komen. En het is het beste daarvoor gezamenlijk de zondag te gebruiken, zoals de kerk al gewoon is.

Wie onbevangen wil omgaan met de Schrift moet bij Luther in de leer gaan. Er is wel van hem gezegd dat hij de wet geen goede plaats wist te geven in zijn denken. Immers zijn grote ontdekking, waardoor voor hem naar eigen zeggen de poorten van het paradijs open gingen, is geweest dat hij de gerechtigheid Gods niet langer verstond als de wrekende gerechtigheid van de God die de daden van de mensen beoordeelt, maar de schenkende gerechtigheid van God die mensen vergeeft. Toch heeft dit er niet toe geleid dat hij de Schrift alleen maar leest door dat venster. Er zijn wel eenzijdige aanhalingen uit Luthers werk gedaan die de indruk geven dat Luther met de wet van God geen raad wist.

Maar dan vergeet men dat Luther de man was van de 'oneliner', de korte kernachtige uitspraak, gedaan in het vuur van het gesprek. Seeberg wijst ons erop wat Luthers filosofische achtergrond was, maar ook dat hij zich daaraan niet heeft uitgeleverd. Dat was de achtergrond van het nominalisme, dat hem leerde om alleen te letten op de concrete werkelijkheid en niet uit te gaan van waardevaste ideeën die boven deze werkelijkheid zouden zweven. Zijn grote vijand was het denken van Aristoteles, en dat omdat deze de gerechtigheid zag als een zelfverworven eigenschap van de mens, terwijl Luther meer en meer beseftte dat de mens moet leven van genade, die God hem schenkt. Veel van Aristoteles is teruggekeerd bij de Middeleeuwse theoloog Thomas van Aquino, die het natuurrecht verdedigde. Maar wie nu zou denken dat Luther de vastheid van dat recht overboord gooit vergist zich.

Luther vindt het Woord hierom zo belangrijk omdat de Eeuwige hierin menselijk en historisch wordt. Heeft hij aanvankelijk nog gevolgd de oude opvatting van de viervoudige schriftzin (naast historisch bij voorbeeld ook allegorisch), vanaf 1517 verwerpt hij dat alles en is voor hem maar één gebruik aanvaardbaar: dat wat de Geest leert. Inzake wet en evangelie heeft niemand anders dan Augustinus via zijn schriftelijke nalatenschap aan Luther de weg gewezen en hem geholpen afstand te nemen van Middeleeuws denken. Er zijn dan twee denklijnen mogelijk: Het OT is voorbereiding van het NT, maar ze staan in zekere zin ook tegenover elkaar. De wet bereidt het evangelie voor, zoals de doop al in de zondvloed zit, en in het OT zit ook al de evangelische genade en de gerechtigheid door het geloof. Maar de andere lijn is dat Mozes en de profeten al wel de Geest hebben maar toch niet zoals in het NT, wanneer de waarheid werkelijkheid wordt dat zelfs de slaven de Geest ontvangen.

Anders dan Augustinus gaat Luther de begrippen wet en evangelie losmaken van het onderscheid OT/NT. De voornaamste taak van het evangelie is genade en troost verkondigen. Maar het verdiept ook het verstaan van de wet.

Luthers visie op wet en evangelie is volgens Seeberg bepaald door drie omstandigheden.

1. Waar sommige dopersen (de Schwärmer) de wet verheerlijken, zegt Luther dat de werkelijke gelovige de wet niet meer nodig heeft. Maar dit is zo'n uitspraak in een concrete context, die daarvan niet losgemaakt mag worden.
2. Daartegenover brengt de dreiging van het antinomisme Luther tot de gedachte dat de wet voor iedereen nodig is; de kern van de wet spreekt tot de aangeboren natuurwet bij de mens.
3. Bij kerkvisitatie merkt Luther hoe nodig het is om de wet te hebben voor de regulering van het geestelijke leven.

Luther stelt dat de gehele mozaïsche wet uit de Decaloog volgt, maar vaak zegt hij ook dat de wet alleen de decaloog is, omdat de theocratie

van Israël niet herhaalbaar is.

Uiteindelijk is de wet algemeen menselijk bezit. Weliswaar is de wet uit de hemel aan de Joden gegeven, maar vanaf het begin is ze ook in de harten van alle mensen geplaatst. Dat zegt dezelfde Luther, die de erfzonde belijdt en op dit punt duidelijk afstand neemt van de nominalisten met hun theorie van een volkomen vrije wil.

In een andere context kan Luther echter zeggen dat het OT op zich geen autoriteit heeft, en niet meer is dan de leefregel voor de Joden, alleen geldig voor de tijd tot Christus. Aan deze (Joodse) wet ligt het natuurrecht ten grondslag. Mozes stemt met de natuur overeen, maar zijn wet is zeer fijnmazig. Speciale Joodse wetten zoals over de sabbat zijn niet meer geldig, al gebruiken de Schwärmer ze nog wel. De wet kan het goede wel eisen, maar niet geven. Dat kan alleen de Heilige Geest. Zonder de schrik, door de wet bewerkt, ontstaat geen echt berouw en geen verlangen naar het evangelie. En dan komt Luther uit bij het bekende drieërlei gebruik van de wet.

1. Het theologische of geestelijke gebruik, omdat de wet zonde leert kennen en de weg naar Christus wijst.
2. Het politieke gebruik, voor de overheid.
3. Het derde gebruik, namelijk door de bekeerde mens.

Dat Luthers wetsopvatting moeilijke elementen voor uitleg in zich heeft, ontkent ook Seeberg niet. Voor ons is van belang te zien dat de grote reformator dankbaar en onbekrompen de wet tot haar recht laat komen en erkent als deel van het woord van God. Bij hem is de wet wel ondergeschikt aan het evangelie, maar mag anderzijds ook gezien worden als de regel die de Schepper gesteld heeft en in de wereld nog steeds laat gelden.

Dit is een aanpak die voor ons verfrissende elementen in zich heeft. Staar je niet blind op de letter van de wet, en heb oog voor de wisselende bedelingen, maar besef ook dat Gods woord vanaf schepping tot nu en de wederkomst één en ondeelbaar is. Ook in de bijzondere vormen van de Joodse theocratie blijft toch altijd zichtbaar dat het de wet van God is. In concreto: geen joodse sabbatsviering en ook geen zondagsviering op de wijze van de sabbat, zoals later in de Westminster Confessie. Maar wel de zondag erkennen als een vormgeving van de rust die God vanaf het begin aan zijn schepping opgelegd heeft en aan zijn volk geboden heeft in de Decaloog.

Dr. J.A. Boersema is predikant van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn-Zuid en als uitgezondene van ZHT missionair toerustingspredikant in Indonesië (Sumba)

¹ G.D.J. Schotel, *De openbare eeredienst der Nederl. Hervormde Kerk in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw*.

² A.Th. van Deursen, *Rust niet voordat gy ze van buiten kunt. De Tien Geboden in de 17e eeuw*, 2004.

³ Reinhold Seeberg, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, IVA, Die Lehre Luthers, Leipzig 1933.

Deepak Chopra en de liefde

evangelisatie en
zending

Deepak Chopra is arts, specialist in Ayurveda (de Indische gezondheidsleer), spiritueel denker en schrijver van vele bestsellers. Hij komt uit India, maar werkt in Amerika. Daar geeft hij leiding aan The Chopra Centre for Well Being and Infinite Possibilities International¹. Hij schreef een boek over liefde: *Leven in liefde*, met als ondertitel: terug naar de bron van innerlijke kracht². Aan dat boek wil ik aandacht geven als een voorbeeld van New Age denken.

A.S. van der Lugt ■

Relaties staan ernstig onder druk: mensen zijn onzeker over hun partner, er is veel verdriet en ontrouw, de druk om jezelf niet weg te cijferen ten koste van een ander is groot, reclame en films spiegelen ons een beeld voor dat vrijwel nergens op aarde te vinden is. Vandaar dat er een groot verlangen is naar liefde. Want we hebben allemaal het gevoel dat de harde werkelijkheid de bedoeling niet kan zijn. We verlangen naar meer en vooral naar liefde. De pijn van de eenzaamheid is groot.

Romantiek

Deepak Chopra schrijft hierover in zijn boek *Leven in liefde*. Hij behandelt uitvoerig de romantische liefde: hoe komt het dat mensen zich aangetrokken voelen tot elkaar, wat is verliefdheid en verkering? Hoe kom je tot intimiteit? Hij zoekt naar de spiritualiteit ervan en biedt zich aan als gids. De romantische liefde is volgens Chopra het einddoel niet. Het gaat tenslotte om overgave, met een vorm van extase die verder gaat dan het sexuele. Hij weeft door zijn uiteenzettingen verhalen van mensen die naar liefde op zoek zijn en met hem hierover gesproken hebben. Hij geeft adviezen om te oefenen: meditaties, bezinning en verwerking van de stof die behandeld is. Hij heeft een vlotte schrijfstijl en dat maakt het boek makkelijk leesbaar.

Praktijk

Hoe komen nu zijn spirituele visie en de praktijk van het leven bij elkaar? Ik beschrijf een voorbeeld uit het boek. Deepak Chopra vertelt over Delaney³. Hij is een man, cardioloog, halverwege de veertig. Hij wil een partner vinden, omdat hij nog steeds alleen is. Maar hij is gefrustreerd geraakt: ware liefde lijkt ongrijpbaar. Hij is onzeker hoe hij het moet aanpakken en hoe hij zich moet presenteren.

Delaney heeft als ieder ander bepaalde gevoelens en verwachtingen. Ook hij is wel eens verliefd geweest. Hij hoopt een partner te vinden die bij hem past. Maar hij probeert zijn zwakke en duistere kanten verborgen te houden.

Chopra maakt hem duidelijk dat de liefde nu juist de pijnlijke plekken van ons leven en de donkere plekken van onze ziel open legt; en dat moet je positief waarderen.

Want de liefde brengt ons te binnen dat wij uiteindelijk boven dat soort oordelen uitstijgen.

Wij zijn ten diepste geest en die staat los van elke indeling van goed of kwaad, wijs of dom, aantrekkelijk of niet.

Ego

In het normale leven zien wij dat vaak niet. De kranten en de televisie laten ons de grootste mogelijke ellende zien en wij beoordelen alles. Alles wordt ingedeeld en zo vormen wij ook onze identiteit: ons *ego* zegt dat wij anders zijn dan de anderen. Wij vormen ons zelfbeeld door de verschillen te benadrukken. Een gevolg daarvan is dat je je dus gescheiden voelt van anderen, eenzaam en in een isolement. Echter, een deel van jou haat die gescheidenheid. Je gaat op zoek naar iets of iemand, een bron van liefde, die dat gat kan dichten. De meeste mannen voelen een gebrek aan tederheid en hopen dat een vrouw dat kan geven. Veel vrouwen ervaren een gebrek aan kracht en zoeken een man die dat kan geven. Maar, zegt Deepak Chopra, dat houdt degene die ons moet aanvullen nooit vol. Als de liefde van buitenaf moet komen (van een ander), dan droogt het een keer op.

Vandaar dat Chopra zegt: "Er is niemand die ergens op je staat te wachten. Alleen jij bent er en je ontvangt de liefde die je in jezelf investeert. In de geest ben je verbonden met alle andere zielen, en het enige doel van het isole-

ment is dat je moet besluiten die eenheid weer op te zoeken”⁴.

Holisme

De spirituele visie hierachter is die van het holisme. Holisme is een visie op de werkelijkheid, die zich zo laat samenvatten: *alle afzonderlijke delen van de mens, de wereld en het hele universum vormen in essentie een eenheid met elkaar en beïnvloeden elkaar voortdurend*. Hierin zit verzet tegen een dualistische mentaliteit, ook wel het scheidings-denken genoemd, omdat het op veel punten een onoverkomelijke tweedeling aanwijst.

Dat dualisme wordt zichtbaar als wij onderscheid maken tussen lichaam en geest. Op de achtergrond ziet men de invloed van een filosoof als René Descartes⁵, die een strikte scheiding maakte tussen de materie en de menselijke geest. Je komt het tegen in de scheiding van mens en natuur. Dat heeft geleid tot een uitbuiten van de schepping, met als gevolg het enorme milieuprobleem. Ook de scheiding van God en mens is er een voorbeeld van. Doordat mensen God zien als een verheven vader boven en buiten zichzelf, leiden zij vaak een verkrampt leven en gunnen zij elkaar het licht in de ogen niet. Met geweld proberen zij de ander te maken zoals zij zelf zijn.

In tegenstelling daarmee gaat het holisme er vanuit, dat wij allemaal in essentie één zijn, verbonden en identiek. Tussen geest en lichaam is zo’n sterke wisselwerking, dat je lichamelijke klachten kunt verklaren door een fout in het denken: bijvoorbeeld “kanker is opgekropte emotie”. De eenheid van mens en natuur leidt ertoe dat je respect ontwikkelt voor de aarde als je moeder en elk levend wezen als een deel van jezelf. Zoals je jezelf niet wilt beschadigen, zo zal je dat toch ook niet doen met de natuur? En God kun je niet benoemen met een eenzijdig beeld als vader: hij is vader en moeder tegelijk, of misschien wel beter: hij is het allebei niet, hij is het Al, hij is de kosmische energie die brandt in al wat leeft, ook in jou. Holisme veronderstelt een wezenlijke eenheid tussen God en mens, God is in ons.

Egoïstisch?

In Chopra’s denken over liefde komt dat tot uiting. In het citaat hierboven kwamen wij het tegen: je hebt alleen met jezelf van doen. Dat komt voort uit de gedachte dat er geen wezenlijke onderscheid bestaat tussen jou en de rest. Wie zegt dat zoiets egoïstisch is, moet wel eerst dit bedenken: deze holistische visie beschouwt de ander (God, mens of natuur) met veel respect. Deze gedachtegang is in het gesprek van Deepak Chopra en Delaney een hulpmiddel om de laatste verder te helpen op de weg naar een relatie met een ander. Wat Chopra doet is in feite Delaney vrijwaren van teleurstel-

ling. Want de visie op een partner als degene die jouw tekorten en behoeften moet oplossen, creëert teleurstellingen.

Kan een ander dat volhouden? Nee.

Zul je tenslotte niet merken dat je elkaar toch voor een deel in eenzaamheid laat? Ja.

Teleurstelling

Laten wij toegeven dat hier een punt wordt gemaakt. Relaties staan onder druk: de cijfers van echtscheiding geven dat aan; tel daarbij op samenwonenden die uit elkaar gaan, vriendschappen die afbreken en verzuurde gehuwden die elkaar niets meer te melden hebben. Het blijkt voor jongeren een moeilijke klus te zijn om een goede vriend of vriendin te vinden in een wereld van uitgaan en *fun*. Hoe ga je om met je liefde, je lichaam, je uitstraling, je kwetsbaarheid? Als het goed komt en een vaste partner gevonden hebt, is er vaak al een weg van verlangen en hoop, teleurstelling en haat aan voorafgegaan. Dat heeft voor een deel te maken met het beeld, dat je hebt van de partner die je zoekt. Dat beeld is grotendeels ingegeven door romantische idealen in films en bladen. Terwijl de werkelijkheid veel harder en ruiger is, gaat in onze fantasie het roze en zachte beeld rond van de galante prins op het paard en de lieflijke glimlachende vrouw die tot ‘s mans dienst bereid is. De weg van het leven laat zien dat *verwachtingen* inderdaad een grote rol spelen in het mislukken van relaties. Verwachtingen die overspannen zijn en van de ander iemand willen maken die de ander niet kan en wil zijn. Dat kan voor een tijd goed gaan of een tijd lang geprobeerd worden, maar uiteindelijk is de spankracht op, of zoals Chopra zegt, dan ‘droogt het een keer op’.

Geest

Wie zich dus meldt met een oplossing voor dit probleem, kan bij bewust levende mensen aandacht verwachten. Niet iedereen leert van zijn fouten en teleurstellingen, maar wie bewust reflecteert en zich afvraagt waar de struikelingen in de relaties vandaan komen, die is welwillend om te horen dat er achter de verwachtingen een verkeerde mens- en wereldvisie ligt. Het scheidingsdenken, dat door je ego in stand gehouden wordt, is de aangewezen boosdoener. Wie inziet dat er slechts een eenheid is, relateert verwachtingen en kan tot een relatie komen die in zichzelf goed is. Als je begrijpt dat je in jezelf in aanraking komt met het kosmische Al en zo ook met alle anderen en al het andere dan betekent het dat je *in jezelf* moet investeren: je zelf aanvaarden zoals je bent, niet blijven oordelen over de negatieve kanten van jezelf en aanvaarden dat je geest (die de Aanwezige Al-kracht is) boven goed en kwaad verheven is. De geest is wie je werkelijk bent

Kritiek

Er zijn positieve punten te noemen in deze benadering: de aandacht voor de schijnwereld die wij graag in stand houden, het benoemen en integreren van je zwakke kanten, het zijn waardevolle observaties. Ik werk dat hier niet uit⁶. Ik wil nu de vraag beantwoorden of dit holisme een houdbaar antwoord is op de terechte vragen. Ik heb mijn twijfels.

Reële dualiteit

Mijn eerste kritiek is dat de dualiteit niet voor illusie gehouden kan worden. Het is waar dat het denken in verschillen (met de bijpassende oordelen) kan doorslaan en schade aanrichten. Maar wie de verschillen die zich aan ons voordoen, onbelangrijk of tweederangs acht, doet de werkelijkheid geweld aan.

Ik geef twee voorbeelden. Er is verschil in huidskleur tussen mensen. Niet alleen blank en bruin, ook geel en rood en dat alles weer in allerlei nuances. Je kunt die verschillen overdrijven en in een waardesysteem brengen: dan krijg je racisme: het superieure blanke ras, bijvoorbeeld.

Je kunt het ook omdraaien: verschil in huidskleur doet er niet toe. Dat gebeurt bijvoorbeeld in het eerste artikel van de Nederlandse grondwet: "Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan". Dit artikel heeft een bepaald perspectief, namelijk de publieke omgang met elkaar en daar is relativering van de verschillen op z'n plaats. Maar in het perspectief van de persoonlijke identiteitsvorming is het wel degelijk belangrijk om te kunnen zeggen: ik ben zwart, niet blank. Want je kunt je identiteit niet reduceren. Is een mens een wezen met twee benen? Stellig, maar als ik het heb over mijzelf wil ik er beslist wat aan toevoegen. Onder andere dat ik behoort tot het blanke ras, niet tot het zwarte, bruine, gele of rode. De reductie van de mens tot de geest geeft een hiërarchie in menselijke aspecten en dat is onterecht⁷.

Religies

Tweede voorbeeld: de godsdiensten. Wie stelt dat alle godsdiensten met dezelfde God bezig zijn, bezondigt zich aan een vorm van arrogantie. Want in feite heb je een definitie van God gemaakt. Alle verschillen tussen de religies verklaar je op grond daarvan ondergeschikt. Zo ontnem je echter de aanhangers van een bepaalde godsdienst de vrijheid om zijn of haar eigen definitie te geven van het geloof. Juist als je de principes van de godsdiensten serieus neemt, zoals de aanhangers die zelf geven, kom je tot de conclusie dat er grote en fundamentele verschillen zijn, die niet *compatible*

zijn. De gedachte dat alles één is kun je dus alleen volhouden door grondig te reduceren tot een Godsbegrip waar (bijna) niemand meer zijn Heer in erkent. Dan heb je het dus eigenlijk nergens meer over. Het zal ons dan ook niet verder helpen om als religies vreedzaam met elkaar om te gaan.

Liefde

Zo kom ik ook terug bij het zoeken naar een partner voor Delaney. Mijn bezwaar tegen de inzet van Chopra is dat hij de verschillen tussen man en vrouw, fysiek, cultureel, sociaal etc, niet serieus genoeg neemt. Het probleem van de knellende verwachtingen wordt hierdoor niet werkelijk opgelost.

Een andere benadering biedt meer perspectief in relaties: benoem inderdaad de verschillen, spreek de onderlinge verwachtingen uit en houdt rekening met elkaars beperktheden. Inderdaad kan een mens niet totaal de behoeften en verlangens van een ander mens aanvullen of bevredigen. Er is zoveel gemis, dat je een stuk eenzaamheid overhoudt. In dat 'gat' past echter de liefde van God. Hij is niet hetzelfde als jij. Hij valt ook niet samen met je partner. Hij is meer, hoger, groter dan jij en de ander en juist daarom ook in staat jouw leemtes te vervullen. God is liefde, die de verschillen tussen Hem en jou serieus neemt en je een relatie biedt die je niet eerder had ontdekt of zelfs maar had vermoed. Want de kennismaking met de persoon van God in Jezus Christus verbreedt de blik op wie je bent, laat niet alleen je zwakheden bovenkomen, maar ook je schulden. De schulden worden niet weggepraat door te zeggen dat je ten diepste puur zuivere geest bent, maar in hun ernst ingeschat en verzoend in Christus. Dat opent de deur naar een relatie vol goedheid, vreugde, hulp, zorg en bijstand. Deze visie op God en jezelf is weliswaar oncomfortabel (je moet je eigen roem opgeven), maar het is ten diepste wel de meest humane. Je komt als mens tot je recht bij de Schepper. Juist door de dualiteit van Schepper en schepsel is er hoop. En als gevolg daarvan kom je elkaar als mensen ook nader: blijvend twee, zelfs in een huwelijk; die band smeedt een eenheid, in de zin van een gemeenschap van liefde, trouw en zorg. Daarin geef je elkaar wat je kan, maar beschouw je elkaar niet als god. God heeft zijn eigen plaats in de relatie.

Zonde

Hiermee heb ik mijn tweede punt van kritiek al ingeleid. Ondanks de poging om vanuit het holisme een altruïstische houding te vinden, denk ik dat deze benadering te weinig bescherming biedt tegen egoïsme. Want als de boodschap ten diepste is dat het goddelijke, het goede en het veilige in jezelf ligt, dan is dat ook een sterk argument om in bepaalde gevallen 'voor jezelf te kiezen'. In een wereld die bol

staat van het onderscheid, waarin verschillen zich voortdurend voordoen, presteert niemand het om werkelijk holistisch te leven. Vandaar dat je vroeger of later staat voor een keuze, waarin jezelf moet wegcijferen of de ander moet wegcijferen. Ik geloof niet dat je innerlijke kompas dan altijd het goede kiest. Er is in mensen een kracht werkzaam die schadelijk is: je egoïsme en het eigenbelang hebben een grote kracht en slagen er keer op keer in relaties te bederven en schade toe te brengen aan God en de naaste⁸.

Opofferen

Misschien denken aanhangers van New Age dat dat wel meevalt; als je maar steeds beseft dat schade aan de ander in feite schade aan jezelf is. Maar wie dat zegt, geeft toch toe dat niet iedereen voortdurend op dat spiritueel niveau leeft? Je moet het je *steeds weer* te binnen brengen; daarmee erkent men dat er momenten zijn waarop je *onder je niveau* bent en dus vatbaar voor egoïsme.

Er zijn bovendien situaties waarin je je gedwongen voelt om te kiezen. Wie dan voor zichzelf kiest en daarmee de ander benadeelt, kan zijn eigen geweten wel sussen met een eenheidsgeloof, maar daarmee is de pijn voor de ander nog niet verzacht of weggenomen. Neem een echtscheiding. Jij kiest voor het verlaten van je partner, omdat je uit elkaar bent gegroeid en geen bevrediging meer vindt in elkaar. De ander is radeloos en wil het huwelijk een tweede kans geven. Wie zijn gevoel volgt en breekt, kan niet serieus beweren dat er geen kwaad is. Dat is er wel degelijk, minstens in het leven van de ander en ik denk ook in je eigen leven als je eerlijk bent. Je had ook kunnen zoeken naar motivatie om te blijven, te werken aan herstel, en trouw combineren met het bijstellen van verwachtingen. Geloof in God, die je bijstaat in nood, kan je extra kracht geven. De filosofie van het holisme versterkt dat soort waarden niet: trouw, zelfbeheersing, opofferen van jezelf. Ik zie wel hoe deze benadering mensen op weg helpt naar een zelfspiritualiteit, maar ik zie niet dat het een werkelijk gemeenschapsleven ondersteunt.

Ds. A.S. van der Lugt is predikant van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Centrum (voor het werk onder minderheden)

¹ Zie bv www.chopra.com

² Deepak Chopra, *Leven in Liefde, terug naar de bron van innerlijke kracht*, Uitgave Contact (Pandora Pockets, negende druk), Utrecht 2003

³ Deepak Chopra, a.w., p.30-38

⁴ Deepak Chopra, a.w., p.37

⁵ 1596-1650

⁶ Vanuit het christelijk geloof herken ik de volgende elementen: de neiging van de mens om op te gaan in de materiële zaken van deze wereld. Paulus waarschuwt daartegen in 1 Korinte 7,29-31. Ik herken ook de eerlijkheid die nodig is in relaties. Juist een christelijke visie bevordert dat (idealiter), omdat je van God geleerd hebt om je zwakke en duistere kanten onder ogen te zien, te benoemen en bij Christus te brengen. Ik proef bovendien een verlangen naar de waarheid, de essentie, dat wat de vergankelijkheid overstijgt. Ook al brengt Chopra ons niet bij de levende God, de Vader van Jezus Christus, ik herken toch iets van zijn streven. Vanuit de praktijk, of zo u wilt vanuit de psychologie, gezien maakt Chopra goede observaties over het kwalijke van overspannen verwachtingen en de beperkte kracht van een partner om de ander aan te vullen.

⁷ Binnen het holisme is dat opmerkelijk. De visie op eenheid wil juist de dualiteit van geest en materie overwinnen. Maar verhindert blijkbaar niet in de verschillende aspecten van de mens toch een soort hiërarchie op te merken en te propageren. De kracht van de dualiteit kan blijkbaar niet worden weerstaan.

⁸ De Bijbel noemt dat zonde; denk aan de opsomming in Galaten 5: "hoererij, onreinheid, losbandigheid, afgoderij, toverij, veten, twist, afgunst, uitbarstingen van toorn, zelfzucht, tweedracht, partijschappen, nijd, dronkenschap, brassen en dergelijke" (vers 19-21). Al deze daden en houdingen zijn schadelijk voor God, de naaste of jezelf.

uit de kerken

Lelystad - beroepen: R.J. Vreugdenhil te IJmuiden.

Deventer - jubileum - 14 januari - zestig jaar predikant: ds. S. de Waard. Standplaatsen: Maassluis (1945), Hardenberg (1950), Haarlem (1970) en Vroomshoop (1974). Met emeritaat: 1982.

Zwolle - emeritaat – Per 1 januari is door de classis Zwolle, om gezondheidsredenen, emeritaat verleend aan ds. D.J. Zandbergen (57), predikant van Zwolle-Noord. Hij was predikant te Spakenburg-Zuid (missionaire dienst 1973), Dokkum (1980), en Zwolle-Centrum (1994), Zwolle-Noord (2002, na splitsing van Zwolle-Centrum in drie gemeenten)

Vrouwenpolder – beroepen: kandidaat A. van der Lugt te Ermelo

Jeugd legt zich nergens meer op vast

m e e g e l e z e n

Maerten Prins schreef in het Centraal Weekblad van 15 oktober over hoe veel jongeren zich vandaag opstellen:

G.J. van Middelkoop ■

Zich nergens op vast willen leggen, belangrijke levenskeuzes steeds meer uitstellen en vooral niet bevoegen zijn. Zie hier in het kort de belangrijkste kenmerken van de Nederlandse jeugd.

Zo leven zonder enige verankering lijkt niet echt leuk. Toch is de Nederlandse jeugd één van de gelukkigste van Europa. Een kleine vriendengroep geeft ze houvast. En samen slaan zij zich door het stormachtige leven met mail, messenger en mobieltjes.

Tegenwoordig moeten we voortdurend keuzes maken.

En met de toenemende keuzevrijheid is er voor mensen *steeds minder houvast* bij het nemen van beslissingen. Dat geldt in versterkte mate voor jongeren. Waar ouderen nog houvast hebben (of hadden) van een politieke ideologie, een religieuze overtuiging of een maatschappelijke zuil, moeten jongeren zichzelf maar redden. Nog sterker: zij worden geacht ieder voor zich strikt unieke individuele keuzes maken, en zich niet te conformeren aan welke groep dan ook. *Individualiteit viert hoogtij*. 'Gewoon jezelf zijn.' *Just do it*.

De westerse wereld is in de twintigste eeuw snel en aanzienlijk veranderd. We leven tegenwoordig in een volslagen nieuwe context. Industrialisatie, verstedelijking, opkomst van de vrijemarkteconomie, democratisering en ontkerkelijking hebben geleid tot grotere persoonlijke vrijheid, grotere geografisch en sociale mobiliteit en een bredere kijk op de wereld.

Onthechting

Daar tegenover staat een gestage afname van het gemeenschapsleven, het verdwijnen van sociale netwerken, groeiende anonimiteit en gevoelens van onthechting. Mensen zijn *meer en meer op zichzelf aangewezen*.

Internationaal is er een sterke trend van *individualisering*. Mensen zijn in toenemende mate aan hun lot overgelaten bij het nemen van ingrijpende beslissingen. De hulp van sociaal milieu, (seks-)rolpatronen, kerk en sociaal net-

werk is verdwenen. Ieder moet zijn eigen beslissingen nemen en zodoende *een hoogstpersoonlijke en unieke identiteit* construeren. Wij zijn allen individuen. Maar mensen hebben een zodanig grote hoeveelheid opties om uit te kiezen, dat ze in een toestand van chronische twijfel kunnen vervallen. Vooral jongeren opteren er voor vaak om ofwel niets te kiezen, ofwel om van alles wat te kiezen. En als jongeren zich al tot een jeugdcultuur bekennen, dan doen ze dat meteen tot meerdere jeugdculturen. Een jongere kan de ene dag een skater zijn, de volgende dag een alternatieveling, een punker of een hardrocker. Door zo te stijlsurfen voorkomen jongeren dat ze zich vast moeten leggen op een levenswijze.

Bevlogenheid

Ook op het gebied van *politiek* zien we dat jongeren zich niet willen vastleggen. Politieke partijen hebben hun aantrekkingskracht voor de jeugd verloren. Het aantal kiezers dat in Nederland lid is van een politieke partij is gedaald tot 2 procent en is daarmee het laagste van West-Europa. Op ideologische bevlogenheid lijkt de jeugd dus niet betrappt te kunnen worden. Toch is er geen sprake van onverschilligheid. Er is wel degelijk betrokkenheid, maar slechts op enkele beperkte en overzichtelijke issues als het milieu, mensenrechten en discriminatie. Ook op het moment dat jongeren de arbeidsmarkt opgaan willen ze zich niet beperken in hun keuzes. Het uitzendbureau is een uitvinding die perfect past in het verwachtingspatroon van de hedendaagse jeugd. Het geeft de mogelijkheid om te werken en geld te verdienen zonder de beperking van een vaste baan. Een baan voor het leven is taboe. Jongeren willen *flexwerken en jobhoppen* onder het motto "verander van baan voordat de baan jou verandert".

En hoewel bij jongeren de seksuele rijping steeds vroeger plaatsvindt, en naar we mogen aannemen ook seks, gaan ze *een vaste relatie ook steeds later* aan.

Na een periode van seriële monogamie heeft een LAT-relatie de voorkeur. Op jonge leeftijd

trouwen komt zelden voor. Jongeren houden op het gebied van relaties hun opties open. Als er getrouwd wordt is het op late leeftijd, als het echt niet anders kan. En kinderen krijgen wordt helemaal uitgesteld tot het echt niet anders kan. De gemiddelde leeftijd waarop Nederlandse vrouwen hun eerste kind krijgen is 29 jaar – mannen zijn gemiddeld 32 – en dat is het hoogste ter wereld. Tot slot zien we de gevolgen van de individualisering ook op het gebied van religie. De ontkerkelijking is vooral sterk onder jongeren. Meer dan zeventig procent van hen beschouwt zichzelf inmiddels niet langer als lid van een kerk. Religie lijkt daarmee een uitstervend verschijnsel. Toch blijkt religiositeit nog wel degelijk een rol te spelen bij jongeren.

Ze zijn geen lid van een kerk en ze geloven niet in God, maar toch bidden ze. Dat doen ze op hun eigen manier, het liefst in bed, vlak voor het slapen gaan.

Religie wordt door de jongeren zelf in elkaar geknutseld.

Het is niet zozeer dat ze niet geloven, het is eerder zo dat ze alles geloven. Ze geloven in reïncarnatie en karma, in UFO's en graancirkels, in astrologie en horoscopen, in tarot en in wicca. De toenemende individualisering is een vrij recent sociaal-cultureel verschijnsel. De combinatie van extreem grote keuzevrijheid en de dwang om uniek te zijn, legt een grote druk op jongeren. Op zeer uiteenlopende levensstijlen zien we *hoe jongeren weigeren zich vast te leggen op definitieve keuzes*, of juist van alles iets kiezen en zich daarmee toch ook onttrekken aan een commitment. Toch zijn de meeste Nederlandse jongeren gelukkig met hun leven. Ze zijn zelfs de gelukkigste jongeren van Europa. Dat is mogelijk doordat ze houvast zoeken en vinden in een klein vriendengroepje. Samen slaan zij zich door het stormachtige leven. Voortdurend geven ze elkaar feedback middels mail, messenger en mobieltjes. Dit is de manier waarop ze zich redden uit een onmogelijke spagaat.

"Ik heb nog nooit
zoiets gezien, het doet
me denken aan de
beelden van de ramp
in Zeeland in 1953."

Hulpverlener Timmo
Gaasbeek in Sri Lanka

Vloedgolf Azië

**Steun de noodhulpactie van Woord en Daad
en ZOA-VluchtelingenZorg.** Geef o.v.v. "Vloedgolf Azië"

Giro 3020900, Gorinchem
www.woordendaad.nl

Giro 550, Apeldoorn
www.ZOA.nl

Afstemming heeft plaats-
gevonden met TEAR fund.

PERSBERICHTEN**Samenkomsten Ameland**

Ook dit jaar gaat de Commissie-Ameland van de Geref.Kerk van Blija-Holwerd D.V. vanaf Goede Vrijdag 25 maart 2005 tot en met zondag 30 oktober 2005 zondagse samenkomsten organiseren in twee plaatsen op Ameland. De commissie wil er evenals vorig jaar met klem op wijzen dat de bereidheid om vóór te gaan, met name in het vóór en naseizoen moet toenemen, anders zien wij ons genoodzaakt om samenkomsten te moeten annuleren, en alleen nog samenkomsten te houden op bijzondere feestdagen, hoogseizoen, en in de herfstvakantie. Laten wij het niet zo ver laten komen, dat zou toch niemand willen. Onze Hemelse Vader geeft ons nog steeds de vrijheid en de gelegenheid om op de Zondag samen te komen, ook in de vakantie. Daarom gaarne zo spoedig mogelijk de namen van predikanten en broeders die op vakantie gaan naar het eiland, of daar een langere periode verblijven, en bereid zijn in de samenkomsten in Nes en/of Hollum voor te gaan.

De Cie. is nog steeds op zoek naar een broeder en/of zuster die langere perioden op Ameland verblijft, en telefonisch bereikbaar is, om daar als aanspreekpunt te willen fungeren te behoeve van de Cie. Ameland. Informatie bij de secretaris.

Gaarne z.s.m. opgave voor de maanden maart, april, mei en juni i.v.m. het vroege tijdstip van Goede Vrijdag, en het klaar maken van de roosters voor de publicatieborden voor het voorseizoen t/m juni. Ook voor de resterende maanden welkom, bij de secretaris van de commissie: J. Holtvoort, Langestraat 55, 7491 AH Delden. Tel: 074-2505585. email: janholtvoort@hetnet.nl (Wegens verhuizing na 2 februari 2005, Weegbree 55, 7711 NB Nieuwleusen. Tel: 0529-485523.) Bgg: 06-12596311. email: j_holtvoort@hetnet.nl

Een broederlijk orgaan dat werkelijk samenbindt.

In het referaat dat ds. J.H. Velema gehouden heeft op de COGG-conferentie 2004, riep hij op om elkaar niet af te schrijven. Dat is zonde. Maar om het COGG meer te presenteren, niet als een supersynode, maar als een broederlijk orgaan dat werkelijk samenbindend werkt.

Het COGG functioneert zo in de praktijk. Niet alleen tijdens de conferentie, maar zeker ook tijdens de boeiende besprekingen die er tenminste drie keer per jaar op bestuursniveau plaatsvinden. Tijdens elke bijeenkomst vindt er een inhoudelijke bespreking plaats aan de hand van een onderwerp dat voor alle afgevaardigden van belang is.

In het AD 2005 zal de jaarlijkse conferentie gehouden worden op DV 14 april 2005 in De Aker te Putten (14.00 - 20.30 uur).

Het onderwerp: Ik ben vanmorgen al naar de kerk geweest. En de tweede kerkdienst dan?

De referaten zullen verzorgd worden door prof. dr. G.C. den Hertog uit Apeldoorn en prof. dr. W. Verboom uit Waddinxveen.

De eerste lector schetst de ontwikkelingen rond de zondag als aparte dag, welke spanningen er zijn, speciaal met het oog op de tweede kerkdienst en welke mogelijkheden we moeten benutten.

De tweede lector zal aangeven op welke wijze de tweede kerkdienst als leerdienst kan functioneren, met speciale aandacht voor de Heidelbergse Catechismus.

In dit jaar zal er tijdens de synode van de Gereformeerde Kerken een rapportage zijn van het waarnemerschap van het COGG. We hopen dat de synode het waarnemerschap om zal zetten in een lidmaatschap van het COGG. De deelname van dit kerkgenootschap aan het broederlijk orgaan wordt als zeer waardevol ervaren.

We hopen dat het COGG als platform een plaats blijft waarop afgevaardigden vanuit de gereformeerde gezindte elkaar informeren, respecteren en elkaar weten te vinden als het gaat om zaken die kerkbreed de aandacht vragen.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de secretaris drs. I.A. Kole (0182-362588)